

بررسی میزان توسعه اکوتوریسم در تعاونی های منابع طبیعی و عوامل موثر بر آن در استان گلستان

معصومه شمشاد (دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش منابع طبیعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران)
ایرج ملک محمدی (استاد گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تهران)
غلام حسین حسینی نیا (عضو هیات علمی وزارت تعاون)
سید مهدی میردامادی (استادیار ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات)

چکیده

استان گلستان ۱۳۵ نفر می باشد که پرسش نامه های تدوین شده از طریق سرشماری بین آنان توزیع شده است. ابزار اصلی این تحقیق پرسش نامه می باشد که روایی صوری آن با کسب نقطه نظرات و پیشنهادات اساتید و هم چنین تعدادی از کارشناسان مدیریت ترویج سازمان جنگل ها و مراتع کشور به دست آمد. برای سنجیدن اعتبار پرسش نامه های تهیه شده، تحقیق آزمایشی (Pilot test) انجام گرفت که نتایج حاصله از ضریب آلفای کرنباخ برای پرسش نامه مذکور برابر ۰/۸۶ گردید. نتایج حاصل از اولویت بندی نشان داد که برگزاری جشنواره غذاها و آیین های سنتی، ارا به خدمات حمل و نقل، سازماندهی اریه دهندگان سرویس بهداشتی، مجهز بودن به بی سیم، مشارکت در تامین غذا، آموزش ماهیگیری ورزشی در دریاچه ها توسط اتحادیه ماهیگیران، برگزاری کنفرانس های ملی اکوتوریسمی، ارتباط با موسسات مالی بین المللی و نمایندگی های توسعه محور با کمترین ضریب تغییرات در اولویت اول قرار دارند. در خصوص میزان توسعه اکوتوریسم نیز افزایش درآمد یا منفعت مالی از جذب گردشگری با کم ترین ضریب تغییرات در اولویت اول قرار دارد. در مجموع عوامل فوق که عوامل موثر بر توسعه اکوتوریسم توسط تعاونی های منابع طبیعی را تبیین می نمایند در حد بسیار کم و ناچیز در تعاونی های منابع طبیعی انجام می گیرد. همچنین نتایج حاصل از میانگین در خصوص میزان توسعه اکوتوریسم در تعاونی ها (۰/۳۴ =) نشان می دهد میزان توسعه اکوتوریسم در تعاونی های منابع طبیعی در حد ناچیزی می باشد.

امروزه صنعت گردشگری به عنوان صادرات نامرئی خدمات و محصولات، به عنوان صنعت شماره یک در جهان شناخته می شود. این صنعت در زمره قدیمی ترین و بزرگترین فعالیت های اقتصادی در حال رشد دنیاست که با ایجاد ۲۱۲ میلیون شغل مستقیم و غیرمستقیم، جابجایی ۵۶۷ میلیون مسافر در جهان و دریافتی به مبلغ ۳۷۰ میلیون دلار در سال ۱۹۹۵ و افزایش آن به ۶۱۷ میلیون مسافر و دریافتی ۴۱۸ میلیون دلار آمریکایی در سال ۱۹۹۷ و افزودن سالانه ۶۵۳/۳ میلیون دلار آمریکایی به دلار مالیاتی جهانی، به عنوان جذاب ترین منبع درآمد دولت ها و به عنوان بدیلی مناسب برای بخش کشاورزی به ویژه برای کشورهای در حال توسعه درآمده است. طبق پیش بینی های به عمل آمده تا سال ۲۰۱۰ تعداد مشاغل ایجاد شده در این بخش به ۳۳۸ میلیون شغل و میزان درآمد حاصل از آن نیز به ۷/۲ تریلیون دلار خواهد رسید. این قبیل برآوردها باعث شده تا در سال های اخیر بسیاری از کشورها به صنعت توریسم با نگاهی جدی و متفاوت بنگرند و بیش ترین امکانات خود را برای رونق بخشیدن به این صنعت و بهره مندی از عواید سرشار آن به کار گیرند که گسترش گونه های توریسم به اکوتوریسم، توریسم فرهنگی، توریسم طبیعت، اگروتوریسم، توریسم دهکده و جز این ها خود گواهی بر صحت این مدعاست. مطالعه حاضر به منظور بررسی میزان توسعه اکوتوریسم در تعاونی های منابع طبیعی و عوامل موثر در توسعه آن در استان گلستان انجام گرفته است. این تحقیق از دیدگاه طبقه بندی بر مبنای هدف از نوع تحقیقات کاربردی است و از دیدگاه طبقه بندی بر مبنای روش از نوع توصیفی و علمی ارتباطی می باشد. جامعه آماری مورد مطالعه این تحقیق اعضای هیات مدیره تعاونی های منابع طبیعی استان گلستان می باشد. تعداد اعضای هیات مدیره تعاونی های منابع طبیعی

واژه های کلیدی: تعاونی، منابع طبیعی، اکوتوریسم.

مقدمه

فرهنگ و اطلاعات عمومی و انتظارات، دگرپذیری و مهمان نوازی، تقویت باورها و معرفی و یگانه کردن برخی عناصر فرهنگی، کارکردهای علمی در انتقال تکنولوژی، تعامل نگرش ها و معرفی محصولات و دستاوردهای صنعتی و علمی و کارکردهای سیاسی در ارتباط بین دولت ها، افزایش قدرت چانه زنی، افزایش مقبولیت بین المللی، افزایش و ریشه ای نمودن عوامل موثر بر امنیت افزایی اقتصادی- اجتماعی در داخل جامعه از اهم کارکردهای صنعت گردشگری هستند (برابری، ۱۳۸۲).

ایران با وجود برخورداری از تمدن کهن و آثار تاریخی فراوان و جاذبه های فرهنگی و اقلیمی به تصدیق سازمان یونسکو در ردیف دهمین کشور جهان قرار دارد. ایران از نظر تنوع و غنای اکوسیستمی جزو ۵ کشور اول دنیا است. ایران با داشتن ۲۵ پناهگاه حیات وحش، ۱۲۰۰۰ گونه گیاهی، ۳۵۰ نوع پرنده، ۸ نوع خزنده، ۱۴ قله ۳۰۰۰ متر به بالا، ۱۶ تالاب، ۲۲۰ چشمه آب گرم و معدنی می تواند در زمینه جذب اکوتوریسم جایگاه ویژه ای داشته باشد. در برنامه اول اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مصوب ۷۲-۱۳۶۸ ورود ۹۰۰ هزار جهانگرد با ۵۰۰ میلیون دلار درآمد منظور شده بود که در همین مدت ۴۷۰۰۰۰۰ نفر ایرانی از ایران خارج شده و ۵ میلیارد دلار ارز با خود از ایران خارج کردند. طبق آخرین آمار ارائه شده از سوی سازمان ایرانگردی و جهانگردی در سال ۱۳۸۱ بالغ بر ۱۵۸۴۹۲۲ نفر از اتباع خارجی وارد ایران شدند و درآمدی حدود یک میلیارد دلار کسب شده است. در مقایسه آمریکا با ۷۴ میلیارد دلار در رتبه اول و فرانسه و اسپانیا با درآمد ارز ۳۰ میلیارد دلار در ردیف های بعدی و ایران برابر گزارش در سال ۱۹۹۹ در رتبه شصت و هشتم قرار داشته است. (انجمن طرفداران توسعه بندر انزلی، ۱۳۸۲).

ارزش ها و فواید توریسم

توریسم دارای ارزش های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیطی می باشد که در زیر نشان داده می شود:

۱. ارزش اقتصادی توریسم منطقه ای

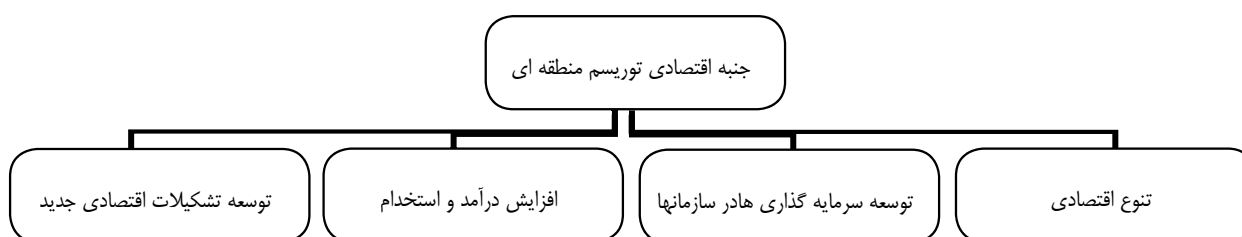
ارزش اقتصادی توریسم منطقه ای در شکل زیر نشان داده شده است.

امروزه در عرصه اقتصاد جهانی گردشگری با بیش از ۲۰۴ میلیون نفر شاغل و اختصاص بیش از ده درصد اشتغال و تولید ناخالص جهان یکی از مهم ترین ارکان و محورهای رشد و توسعه اقتصادی به شمار می رود. که این میزان به ازای هر گردشگر طبیعت یا اکوتوریست ۸۰ فرصت شغلی می باشد. بر اساس برآورد متوسط کلی درآمد ناشی از ورود هر اکوتوریست در مقیاس متوسط ۱۳۰۰ دلار است که این امر اهمیت اکوتوریسم را در ارزآوری و اشتغال زایی بیش از پیش نمایان می کند. این در حالی است که توانمندی هایی نظیر تورهای بازدیدی از حیات وحش در محیط طبیعی، آب درمانی و کویر پیمایی حتی بیش از ۳ هزار دلار برای هر نفر ارزآوری خواهد داشت (میرسنجری، ۱۳۸۶).

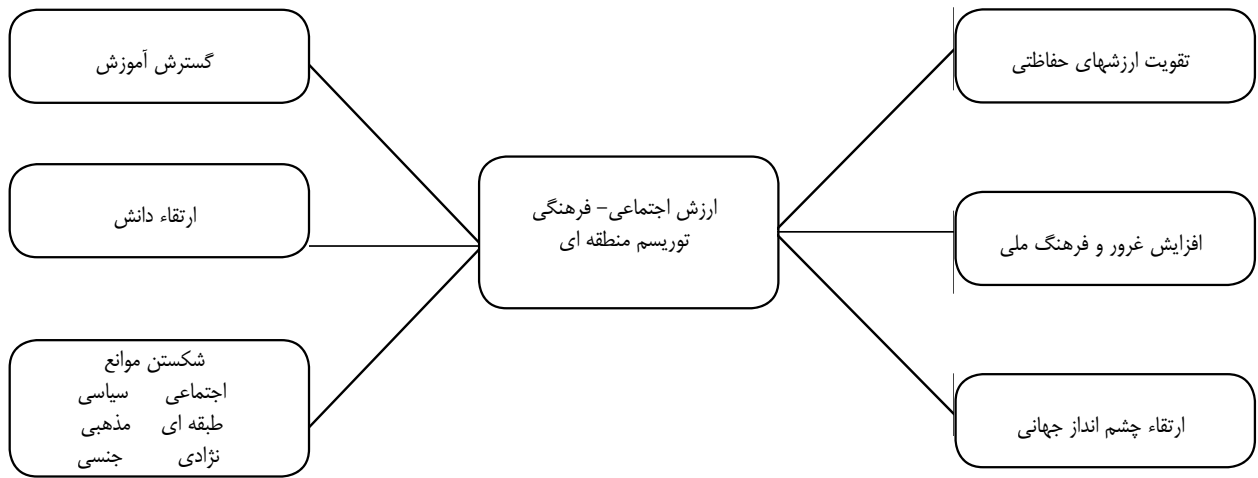
ماهیت بین بخشی و تقاضای رو به رشد از یک سو و اختصاص زنجیره های پیشین و پسین فراوان از سوی دیگر توان بوجود آوردن یک ضریب فزاینده توانمند را به این صنعت جدید در حال پیشرفت و رشد سریع در جهان داده است و هم اکنون اکثر کشورهای جهان پس از پی بردن به این پتانسیل قوی سریعاً در ارکان متفاوت تشکیلات دولتی حکومتی خود تغییراتی را در این زمینه داده و با تشکیل وزارتخانه های گردشگری، صنعت گردشگری را از جمله مهم ترین عناصر تاثیر گذار در رشد اقتصادی قلمداد نموده مدیریت می نمایند (ملکی و براتی، ۱۳۸۴).

با یک نگاه کلی با توجه به تعامل عوامل متفاوت اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، علمی، امنیتی و تکنولوژیکی در توسعه، کارکردهای صنعت گردشگری، کارکرد کامل توسعه هستند. صنعت گردشگری با توجه به طولانی بودن زنجیره های پیشین و پسین فعالیت های مرتبط با آن و نیز طولانی بودن فرایند خدمات رسانی به مسافر، افراد، بنگاه های اقتصادی و اجتماعی بخش خصوصی و دستگاه های دولتی فراوانی را به خود مشغول می سازد. با توجه به گسترده بودن این حیطه نتایج و کارکردهای متفاوتی را در جامعه به عهده داشته و نتایج متفاوتی به وجود می آورد. کارکردهای اقتصادی در تولید درآمد، ایجاد اشتغال، سرمایه گذاری، ارزآوری، صادرات پنهان و افزایش رشد اقتصادی، کارکردهای اجتماعی و فرهنگی در ایجاد ارتباط بین ملت ها، بالا بردن سطح

جدول ۱. ارزش اقتصادی توریسم منطقه ای

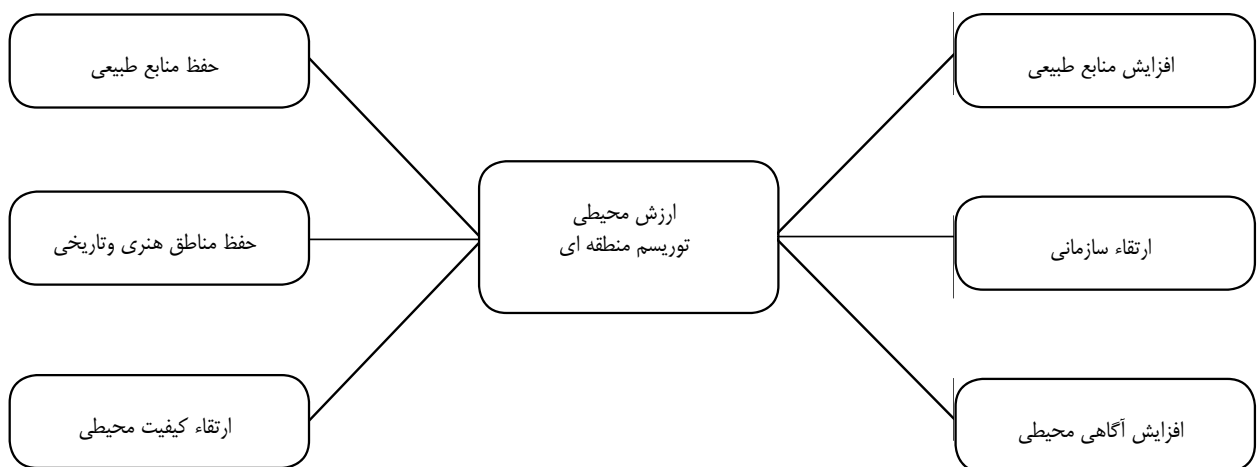

جدول ۲. ارزش اجتماعی- فرهنگی توریسم منطقه ای

Sousce: JATARI (1999), Cited Pearce et al (1996:100)

جدول شماره ۳. ارزش محیطی توریسم منطقه ای

Sousce: Adepted, from Ins Keep (344-1991:342)

۴۵۳ میلیارد دلار آمریکا درآمد زایی داشته است. طبق پیش بینی WTO، این صنعت در ۲ دهه بعد سالیانه رشدی معادل ۴/۱ خواهد داشت (WTO, ۲۰۰۰).

در بر پایه یک آمار بین سالهای ۱۹۹۲ و ۱۹۹۵ به طور متوسط سالانه ۱۰ آمریکایی ها صرفاً به منظور دیدار از طبیعت و لذت بردن از حضور در آن دست به سفر زده اند که بیانگر ۴۳ میلیون اکوتوریست در یک مقطع زمانی ۳ ساله است که این شمار طبیعت گرد موجب شده در سال ۱۹۹۶ معیشت

۲. ارزش اجتماعی- فرهنگی توریسم منطقه ای

۳. ارزش محیطی توریسم منطقه ای

آمار جهانی اکوتوریسم

طبق گزارش سازمان توریسم جهانی در سال ۱۹۹۹ بیش از ۶۶۳ میلیون مسافر بین المللی در سطح جهان وجود داشت که این تعداد توریست بیش از

در آفریقا از سال ۱۹۸۶ تا ۱۹۹۸ تعداد اکوتوریست ها سالانه رشدی معادل ۱۰۸ داشته است (South African Tourism Board, ۱۹۹۸).

کارکردهای اقتصادی گردشگری پرداخته می شود که عبارتند از:

۱. درآمدزایی و ایجاد درآمد مناسب برای دست اندرکاران صنعت گردشگری
۲. اشتغال زایی و ایجاد شغل برای افرادی که در این صنعت درگیر هستند.
۳. ایجاد امکانات زیربنایی و افزایش ضریب بار آوری هر واحد سرمایه گذاری در اقتصاد
۴. ایجاد زمینه های سرمایه گذاری و نقش ضریب تکاثری قوی در تقاضای کل
۵. ایجاد زمینه مصرفی بهتر و بالاتر و نقش فزاینده در ضریب تکاثری تقاضای کل
۶. ایجاد زمینه صادرات نامرئی، بهبود ارزآوری و تعادل در تراز پرداخت ها و تقویت تجارت
۷. بهبود تولید خطوط اعتباری و وسایل بانکی و مالی جدید و نقش موثر در توسعه صنعت بانکداری
۸. معرفی و شناسایی دستاوردهای متفاوت اقتصادی از کالاها و محصولات جدید و امکان ایجاد رقابت در تولید و یا بدست آوردن بازارهای جدید
۹. تولید شغل های جدید با زمینه های جدید و شتابنده ایجاد شغل و فعالیت اقتصادی مخصوصا در بخش خدمات (Niazmand, ۲۰۰۲).

صنعت گردشگری بزرگ ترین صنعت جهانی با ۳/۶ تریلیون دلار گردش مالی می باشد. این صنعت که ۱۱ درصد اشتغال جهانی را تولید می کند و ۲۰۰ میلیون شاغل دارد (که معادل یک نفر از هر ۱۲ نفر شاغل است) سالیانه در حدود ۷۰۰ میلیون نفر را در سطح بین المللی جابه جا می کند که پیش بینی می شود این رقم تا سال ۲۰۲۰ به دو برابر افزایش یابد.

از سال ۱۹۹۰ ورود جهانگردان خارجی به کشورهای در حال توسعه به طور متوسط ۹/۵ درصد افزایش یافته است که این رقم در مورد ورود جهانگرد خارجی در سطح جهانی ۴/۶ درصد در سال است.

بنابراین صنعت جهانگردی سهم بسزایی در اقتصاد کشورهای در حال توسعه دارد و دومین منبع اصلی تامین ارز خارجی (بعد از نفت)، ایجاد فرصت های شغلی و تحصیل منابع مالی لازم برای حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی در بسیاری از این کشورها به شمار می رود (Ashley & Goodwin, ۲۰۰۱).

اشکال اشتغال اکوتوریسمی

اصولا اشتغال در صنعت اکوتوریسم دارای اشکال مختلفی است که عبارتند از:

الف. اشتغال مستقیم: مانند اشتغال در هتل ها، رستوران ها و حمل و نقل

۳۰۰/۰۰۰ نفر در آمریکا بطور مستقیم و غیر مستقیم وابسته به اکوتوریسم باشد که درآمد آن حدود ۱۴ میلیارد و دویست میلیون دلار برآورد شده است (WTO, ۲۰۰۲).

آمار رشد اکوتوریسم در کشورهای کوچک مانند نپال در یک دهه ۹۰-۱۹۸۰، ۲۵/۵ درصد رشد داشته است.

در کاستاریکا ۶۶ (نزدیک به ۸۰۰ هزار گردشگر در سال ۱۹۹۶) این کشور را به عنوان مقصد سفر خود برای حضور در چشم اندازهای طبیعی انتخاب کرده اند. مهم ترین جاذبه های طبیعی کاستاریکا سواحل زیبای آن است که دارای آب های شفاف، زمین ماسه ای و جنگل هایی از درختان حاره ای است (همان).

در هندوراس در دهه ۱۹۹۰ اکوتوریسم دارای رشد چشمگیر سالانه ۱۵ درصدی شد.

کنیا که اقتصاد کشور به طور کلی متکی به اکوتوریسم است در یک دهه (۱۹۸۳-۹۳) شمار جهانگردان ورودی با ۴۵ رشد به بیش از ۸۲۰ هزار نفر رسید که ۱۴۰ میلیون دلار درآمد ایجاد نمود. بر اساس تخمین سرویس حیات وحش کنیا ۸۰ بازار توریست کنیا وابسته به حیات وحش است که یک سوم درآمد کشور را تشکیل می دهد. گفتنی است که تنوع اقلیمی کنیا به هیچ وجه با ایران قابل مقایسه نیست.

کشورهای در حال توسعه بخش زیادی از قلمرو ملی خود را به مناطق حفاظت شده اختصاص داده اند که می توان به کشورهای تانزانیا با ۱۱/۵، بوتوانا با ۱۸/۲، سنگال با ۱۰/۸، زامبیا با ۲۹/۱ اشاره کرد که مثال های گویایی برای بیان رشد گردشگری مبتنی بر طبیعت هستند (WTO, ۲۰۰۲).

اکوتوریسم در جزایر گالاپاگوس از سال ۱۹۷۰ تا کنون رشد مداومی داشته است و با بیش از ۶۰/۰۰۰ توریست در سال، ۱۰۰ میلیون دلار برای اقتصاد کشور درآمدزایی داشته است (Estimates Vary Charles Darwin Research Station, ۲۰۰۱).

در نپال از سال ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۷ گردشگری رشدی معادل ۱۸ در سال داشته است (Gurung, nodate).

در بلژیک ۴۹/۴ توریست ها از مناظر طبیعی دیدن کردند که ۱۲/۸ این توریست ها مربوط به پارک ها و حیات وحش می باشد (Higgins, ۲۰۰۰).

در استرالیا تجارتهای مربوط به اکوتوریسم سالانه ۲۵۰ میلیون دلار عایدی نصیب این کشور نمود و برای ۶۵۰۰ نفر کار نیمه وقت و ۴۵۰۰ نفر کار تمام وقت ایجاد کرد (Sport and Tourism Division Australian government, ۱۹۹۹).

در پرو ۱۰/۳ از کل توریست ها از پرندگان (Proyecto PRA, protegidas por el estado, ۲۰۰۰) و ۴۷ از مناطق طبیعی دیدار کردند (protegidas por el estado, ۲۰۰۰).

برزیل بیش از ۱۵۰ منطقه حفاظت شده و ۴۰ پارک ملی دارد. در سال ۱۹۹۸ ۳/۵ میلیون نفر از این پارکهای ملی دیدن کردند (Janer, ۲۰۰۰).

روایی و پایایی

کارایی ابزار تحقیق برای اندازه گیری متغیرهای مورد نظر در پژوهش روایی نام دارد (پاشا شریفی و شریفی، ۱۳۸۰). جهت اطمینان از روایی پرسش نامه، پس از تهیه پرسش نامه مقدماتی، پرسش نامه در اختیار اساتید و همچنین تعدادی از کارشناسان مدیریت ترویج سازمان جنگل ها و مراتع کشور قرار گرفت و پس از اصلاحات لازم اطمینان حاصل شود که سؤالات مطرح شده توانایی و قابلیت اندازه گیری محتوی و خصوصیات مورد نظر در تحقیق را دارا می باشد. برای سنجیدن اعتبار پرسش نامه های تهیه شده، یک تحقیق آزمایشی (Pilot test) صورت گرفت و با داده های کسب شده و با استفاده از نرم افزار SPSSwin و به روش آلفای کرنباخ مورد سنجش قرار داده شد که نتایج حاصله از ضریب آلفای کرنباخ برای پرسش نامه مذکور برابر ۰/۸۶ گردید که نشان دهنده پایایی خوب آن می باشد. با توجه به نوع تحقیق و با استفاده از نرم افزار SPSSwin ۱۵ از آمار توصیفی به منظور دسته بندی گروه های آزمودنی از نظر صفات مختلف و ویژگی های جامعه آماری شامل جدول توزیع فراوانی، درصد و درصد تجمعی، شاخص های گرایش به مرکز (میانگین، میانه، نما) و پراکندگی (انحراف معیار)، ضریب تغییرات، کمینه و بیشینه استفاده شد.

یافته ها و بحث

ویژگیهای فردی هیات مدیره

در خصوص سطح تحصیلات افراد مورد مطالعه نتایج نشان می دهد که ۶۵/۵ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی دارای سطح تحصیلاتی در دیپلم بوده اند. حدود ۲۰ درصد افراد دارای تحصیلات دانشگاهی و حدود ۱۴/۵ درصد نیز زیر دیپلم هستند.

جدول ۱. توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس سطح تحصیلات

طیف ارزیابی	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
زیر دیپلم	۳	۱۴	۱۴/۴	۱۴/۴
دیپلم	۵۹	۶۳/۴	۶۵/۶	۸۰
تحصیلات دانشگاهی	۱۸	۱۹/۴	۲۰	۱۰۰
بدون پاسخ	۳	۳/۲	-	-
جمع	۹۳	۱۰۰	۱۰۰	-
	میانگین: ۲/۰۵	انحراف معیار: ۰/۵۸		

ب. اشتغال غیرمستقیم: این بخش عرضه کنندگان کالا را در بر می گیرد که این کالاها شامل تولیدات کشاورزی، شیلات و صنایع دستی می باشد.
ج. اشتغال القایی: شامل کسانی است که از درآمد افرادی که بطور مستقیم غیرمستقیم در این صنعت فعالیت می کنند پشتیبانی می کند.
د. اشتغال در بخش ساختمان: شامل کسانی است که در بخش احداث تاسیسات و زیرساخت های توریسم فعالیت می کنند. (ابراهیمی، ۱۳۷۶)

تعاونی های منابع طبیعی به عنوان پدیده ای نوین در توسعه صنعت اکوتوریسم می توانند نقش مهمی را در تحقق و به فعل درآوردن امکانات و پتانسیل های بالقوه گردشگری ایفا نمایند. این تعاونی ها با اهدافی همچون فراهم نمودن امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل، جلوگیری از تمرکز و انباشته شدن ثروت در دست افراد خاص، جلوگیری از کارفرمای مطلق شدن دولت، ادغام مدیریت و سرمایه و نظایر آن ها امروزه بعنوان یکی از ابزارهای مهم و موثر در توسعه صنعت گردشگری در کشور محسوب می گردند. از طرفی تعاونی های گردشگری در سنجش با فعالیت در سایر بخش ها اعم از اقتصادی و فرهنگی به جهات بسیاری از نرخ رشد موثر و به مراتب بالاتری برخوردارند.

بنابراین در این تحقیق به دنبال پاسخگویی به این سوال اصلی هستیم که میزان توسعه اکوتوریسم در تعاونی های منابع طبیعی چقدر است؟ هدف کلی این تحقیق بررسی راهکارهای تعاونی های منابع طبیعی در توسعه اکوتوریسم بوده و اهداف اختصاصی این تحقیق نیز عبارت بودند از:

۱. تعیین ویژگی های فردی هیات مدیره شامل: سطح تحصیلات، محل سکونت، سابقه کار در تعاونی، علاقه به کار گروهی
۲. شناسایی میزان توسعه اکوتوریسم در تعاونی های منابع طبیعی
۳. بررسی معناداری رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته
۴. بررسی تاثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

روش تحقیق

از آن جایی که این تحقیق به تعیین میزان توسعه اکوتوریسم در تعاونی های منابع طبیعی می پردازد از دیدگاه طبقه بندی بر مبنای هدف از نوع تحقیقات کاربردی است. همچنین این تحقیق از دیدگاه طبقه بندی بر مبنای روش از نوع توصیفی و علمی ارتباطی می باشد. جامعه آماری مورد مطالعه این تحقیق اعضا هیات مدیره تعاونی های منابع طبیعی استان گلستان می باشد. تعداد اعضای هیات مدیره تعاونی های منابع طبیعی استان گلستان ۱۳۵ نفر می باشد که پرسش نامه های تدوین شده از طریق سرشماری بین آنان توزیع شده است. ابزار اصلی این تحقیق پرسش نامه می باشد. که شامل ۳۵ سوال می باشد که به روش طیف لیکرت تهیه گردید.

شناسایی میزان توسعه اکوتوریسم در تعاونی ها

در رابطه با توسعه اکوتوریسم توسط تعاونی های مورد مطالعه ۵ گویه انتخاب شد که نتایج حاصل از میانگین ($=0/34$) نشان دهنده آن است که میزان توسعه اکوتوریسم در تعاونی ها در حد ناچیز بوده است.

توزیع فراوانی نظرات پاسخگویان در خصوص میزان توسعه اکوتوریسم در تعاونی ها

طیف ارزیابی	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
هیچ	۶۷	۷۲	۸۱/۷	۸۱/۷
خیلی کم	۸	۸/۶	۹/۸	۹۱/۵
کم	۴	۴/۳	۴/۹	۹۶/۳
متوسط	۳	۳/۲	۳/۷	۱۰۰
بدون پاسخ	۱۱	۱۱/۸	-	-
جمع	۹۳	۱۰۰	۱۰۰	-
		میانگین: ۰/۳۴	انحراف معیار: ۰/۷۳	

آزمون همبستگی

در این آزمون میزان همبستگی متغیرها میان متغیرهای مستقل تحقیق (ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری، افزایش درآمد یا منفعت مالی، استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر، ارتباط با اتحادیه توریسم و اجاره زمین های منابع طبیعی به بخش گردشگری) با متغیر وابسته (میزان توسعه اکوتوریسم) را مورد بررسی قرار می دهیم. نتایج آزمون همبستگی در جدول ۲ نشان داده شده است.

هدف سوم: بررسی معناداری رابطه میان متغیرهای مستقل

و وابسته

نتایج حاصل از آزمون اسپیرمن نشان داد که بین ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری، افزایش درآمد یا منفعت مالی، استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر و ارتباط با اتحادیه توریسم در میزان توسعه اکوتوریسم رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج حاصل از آزمون اسپیرمن در خصوص ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری در میزان توسعه اکوتوریسم نشان داد که با ۹۹ درصد اطمینان

در خصوص محل سکونت افراد مورد مطالعه نتایج نشان می دهد که ۸۹/۵ درصد از افراد مورد مطالعه در روستا و ۱۰/۵ درصد نیز در شهر سکونت داشته اند.

متوسط سابقه کار افراد مورد مطالعه در تعاونی های منابع طبیعی حدود ۷ سال بوده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس سابقه کار در تعاونی های منابع طبیعی

سابقه کار در تعاونی (سال)	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
۱-۲	۳	۳/۲	۳/۴	۳/۴
۳-۴	۱۲	۱۲/۹	۱۳/۵	۱۶/۹
۵-۶	۲۴	۲۵/۸	۲۷	۴۳/۸
۷-۸	۲۷	۲۹	۳۰/۳	۷۴/۲
۹-۱۰	۱۱	۱۱/۸	۱۲/۴	۸۶/۵
بیشتر از ۱۰	۱۲	۱۲/۹	۱۳/۵	۱۰۰
بدون پاسخ	۴	۴/۳	-	-
جمع	۹۳	۱۰۰	۱۰۰	-
		میانگین: ۷	انحراف معیار: ۰/۹۶	

در خصوص میزان علاقه مندی افراد مورد مطالعه به کارگروهی، نتایج حاصل از میانگین جدول ($=3/19$) نشان دهنده آن است که میزان علاقه مندی افراد مورد مطالعه به کارهای گروهی در حد متوسط بوده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی نظرات پاسخگویان در خصوص میزان علاقه مندی به کار گروهی

طیف ارزیابی	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
هیچ	۲	۲/۲	۲/۲	۲/۲
خیلی کم	۶	۶/۵	۶/۷	۹
کم	۱۸	۱۹/۴	۲۰/۲	۲۹/۲
متوسط	۲۴	۲۵/۸	۲۷	۵۶/۲
زیاد	۳۱	۳۳/۳	۳۴/۸	۹۱
خیلی زیاد	۸	۸/۶	۹	۱۰۰
بدون پاسخ	۴	۴/۳	-	-
جمع	۹۳	۱۰۰	۱۰۰	-
		میانگین: ۳/۱۹	انحراف معیار: ۱/۰۸	

در گام اول اولین متغیری که وارد معادله گردید افزایش درآمد یا منفعت مالی بود. به این مفهوم که متغیر مذکور بیش ترین تاثیر را در تبیین واریانس متغیر وابسته (توسعه اکوتوریسم) داشته است. با مشاهده ضریب رگرسیون $0.47R =$ و ضریب تعیین $0.52R^2 =$ و ضریب تعیین تعدیل شده این متغیر $0.50adjR^2 =$ می توان گفت که متغیر افزایش درآمد یا منفعت مالی به تنهایی حدود ۵۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسعه اکوتوریسم را تبیین می نماید. در گام دوم پس از متغیر افزایش درآمد یا منفعت مالی، ارتباط با اتحادیه توریسم وارد معادله شد که با توجه به ضریب رگرسیون $0.48R =$ ، ضریب تعیین $0.58R^2 =$ و ضریب تعیین تعدیل شده این متغیر $0.57adjR^2 =$ می توان گفت که متغیر افزایش درآمد یا منفعت مالی و ارتباط با اتحادیه توریسم در مجموع حدود ۵۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسعه اکوتوریسم را تبیین می نمایند.

در گام سوم پس از متغیر افزایش درآمد یا منفعت مالی و ارتباط با اتحادیه توریسم متغیر استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر وارد معادله شد که با توجه به ضریب رگرسیون $0.52R =$ ، ضریب تعیین $0.59R^2 =$ و ضریب تعیین تعدیل شده این متغیر $0.58adjR^2 =$ می توان گفت که متغیرهای افزایش درآمد یا منفعت مالی، ارتباط با اتحادیه توریسم و استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر در مجموع حدود ۵۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسعه اکوتوریسم را تبیین می نمایند.

در گام چهارم پس از متغیر افزایش درآمد یا منفعت مالی، ارتباط با اتحادیه توریسم، استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر متغیر ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری وارد معادله شد که با توجه به ضریب رگرسیون $0.58R =$ ، ضریب تعیین $0.63R^2 =$ و ضریب تعیین تعدیل شده این متغیر $0.61adjR^2 =$ می توان گفت که متغیرهای افزایش درآمد یا منفعت مالی،

ارتباط با اتحادیه توریسم، استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر و ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری در مجموع حدود ۶۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته جلوگیری از تخریب محیط زیستی را تبیین می نمایند.

با توجه به ضرایب جدول بالا معادله خط رگرسیون چند متغیره به صورت زیر است.

$$Y = 2/236x2 + 5/788x4 + 3/764x3 + 2/945x1$$

جدول ۲. آزمون همبستگی بین متغیرهای مستقل و میزان توسعه اکوتوریسم

متغیر مستقل	نوع آزمون	r	Sig
ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری	اسپیرمن	۰/۶۵۰**	۰/۰۰۰
افزایش درآمد یا منفعت مالی	اسپیرمن	۰/۶۵۱**	۰/۰۰۳
استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر	اسپیرمن	۰/۸۵۵**	۰/۰۰۰
ارتباط با اتحادیه توریسم	اسپیرمن	۰/۸۷۶**	۰/۰۰۰

** = معناداری در سطح ۱ درصد خطا

می توان بیان نمود که بین ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری و میزان توسعه اکوتوریسم رابطه معناداری وجود دارد. یعنی هر چه ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری افزایش یابد توسعه اکوتوریسم نیز افزایش خواهد یافت.

نتایج حاصل از آزمون اسپیرمن درخصوص افزایش درآمد یا منفعت مالی در زمینه گردشگری در میزان توسعه اکوتوریسم نشان داد که با ۹۹ درصد اطمینان می توان بیان نمود که بین افزایش درآمد یا منفعت مالی در زمینه گردشگری و میزان توسعه اکوتوریسم رابطه معناداری وجود دارد. یعنی هر چه افزایش درآمد یا منفعت مالی در زمینه گردشگری افزایش یابد توسعه اکوتوریسم نیز افزایش خواهد یافت.

نتایج حاصل از آزمون اسپیرمن درخصوص استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر در میزان توسعه اکوتوریسم نشان داد که با ۹۹ درصد اطمینان می توان بیان نمود که بین استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر و میزان توسعه اکوتوریسم رابطه معناداری وجود دارد. یعنی هر چه استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر افزایش یابد توسعه اکوتوریسم نیز افزایش خواهد یافت.

نتایج حاصل از آزمون اسپیرمن درخصوص ارتباط با اتحادیه توریسم در میزان توسعه اکوتوریسم نشان داد که با ۹۹ درصد اطمینان می توان بیان نمود که بین ارتباط با اتحادیه توریسم و میزان توسعه اکوتوریسم رابطه معناداری وجود دارد. یعنی هر چه ارتباط با اتحادیه توریسم افزایش یابد توسعه اکوتوریسم نیز افزایش خواهد یافت.

هدف چهارم: تحلیل رگرسیون

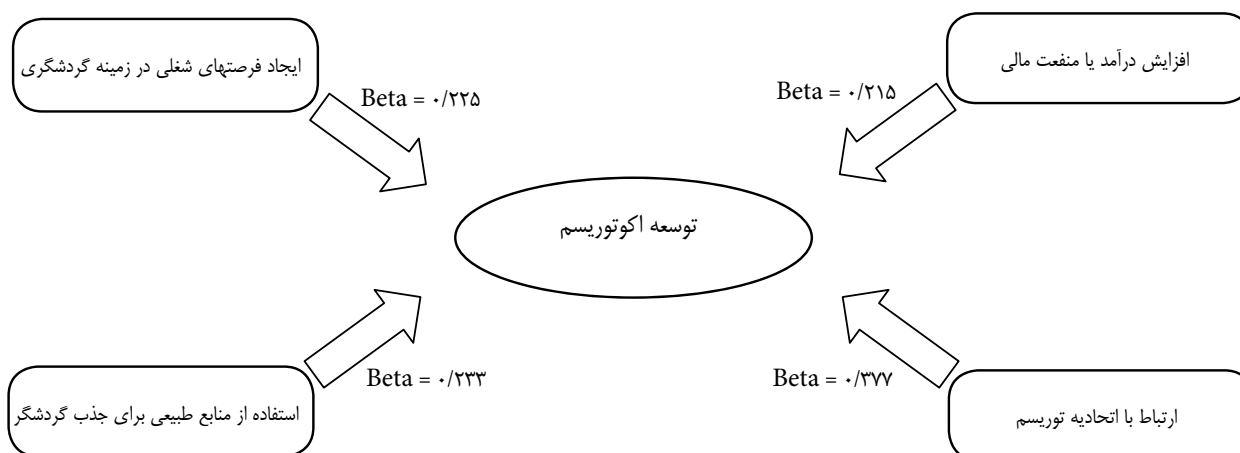
در این تحقیق برای اندازه گیری تاثیر جمعی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از رگرسیون گام به گام استفاده شد. این روش در آغاز با مقایسه متغیرهای مستقل مهم ترین متغیر را وارد معامله می کند. به عبارت دیگر متغیری که بیشترین همبستگی را با متغیر وابسته دارد ابتدا وارد معامله می شود. این روند تا زمانی ادامه دارد که هیچ متغیر مستقلی توانایی ورود به معادله رگرسیونی را نداشته باشد.

جدول ۳. ضرایب تعیین متغیرهای مستقل در جلوگیری از تخریب زیست بوم

گام	متغیر	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تعیین (R ^۲)	ضریب تعیین تعدیل شده ((adj R ^۲)
۱	افزایش درآمد یا منفعت مالی	-/۴۷	/۵۲	-/۵۰
۲	ارتباط با اتحادیه توریسم	-/۴۸	/۵۸	-/۵۷
۳	استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر	-/۵۲	/۵۹	-/۵۸
۴	ایجاد فرصتهای شغلی در زمینه گردشگری	-/۵۸	/۶۳	-/۶۱

جدول ۴. مقدار تاثیر متغیرهای تبیین کننده جلوگیری از تخریب زیست بوم

متغیر	B	Beta	T	SigT
ضریب ثابت	-/۰۵۳	-	-/۱۹۷	/۰۰۰
افزایش درآمد یا منفعت مالی	/۰۹۸۲	/۰۲۱۵	۲/۲۳۶	/۰۵۶
ارتباط با اتحادیه توریسم	۱/۸۴	/۰۳۷۷	۵/۷۸۸	/۰۰۰
استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر	۱/۰۶۵	/۰۲۳۳	۳/۷۶۴	/۰۰۶
ایجاد فرصتهای شغلی در زمینه گردشگری	۱/۰۸۳	/۰۲۲۵	۲/۹۴۵	/۰۱۹

شکل شماره ۱. متغیرهای تبیین کننده جلوگیری از تخریب زیست بوم

نتیجه گیری

این تحقیق با هدف بررسی میزان توسعه اکوتوریسم و عوامل موثر بر توسعه آن در استان گلستان انجام گرفت. با توجه به یافته های تحقیق عوامل موثر در توسعه اکوتوریسم مورد مطالعه قرار گرفت. یافته ها حاکی از آن است که بین متغیرهای افزایش درآمد یا منفعت مالی، ارتباط با اتحادیه توریسم، استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر و ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری در توسعه اکوتوریسم رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیونی چند متغیره برای شناسایی عوامل تاثیرگذار بر توسعه اکوتوریسم در مجموع چهار متغیر افزایش درآمد یا منفعت مالی، ارتباط با اتحادیه توریسم، استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر و ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری در مجموع حدود ۶۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسعه اکوتوریسم را تبیین می نمایند. بر مبنای یافته های تحقیق جهت توسعه اکوتوریسم پیشنهادات زیر ارائه می گردد:

۱. با توجه به رابطه مثبتی که بین افزایش درآمد یا منفعت مالی و توسعه اکوتوریسم وجود دارد پیشنهاد می شود در تعاونی ها اقدام به افزایش درآمد اعضا از طریق توسعه گردشگری نمایند.
۲. با توجه به وجود رابطه مثبت و معنادار بین ارتباط با اتحادیه توریسم و توسعه اکوتوریسم وجود دارد پیشنهاد می شود تعاونی ها ارتباط بیش تری با اتحادیه های توریسمی برقرار نمایند.
۳. با توجه به وجود رابطه مثبتی که بین استفاده از منابع طبیعی برای جذب گردشگر و توسعه اکوتوریسم وجود دارد پیشنهاد می شود در این خصوص تمهیدات لازم اندیشیده شود.
۴. با توجه به وجود به رابطه معنادار که بین ایجاد فرصت های شغلی در زمینه گردشگری و توسعه اکوتوریسم وجود دارد پیشنهاد می شود تعاونی ها برای توسعه اکوتوریسم اقدام به اشتغال زایی از طریق منابع طبیعی نمایند.

فهرست منابع

- (مطالعه موردی شهرستان دماوند)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، رشته مهندسی کشاورزی توسعه روستایی، ۲۰۰۶ صفحه
۵. پاشا شریفی، ح. و شریفی، ن. (۱۳۸۰). روشهای تحقیق در علوم رفتاری (چاپ اول)، تهران: انتشارات سخن.
  ۶. کلانتری، خلیل. (۱۳۸۵). پردازش و تحلیل داده ها در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی (چاپ دوم)، تهران: انتشارات شریف
  ۷. ملکی، بهنام؛ براتی، احمد، ۱۳۸۴. پرندگان، جاذبه های اکوتوریسم، نشریه حیوان
  ۸. منابع طبیعی ایران، دیروز، امروز، فردا، سازمان جنگلها و مراتع و آبخیزداری کشور، ۱۳۸۳، تهران: ماهنامه دام، کشت و صنعت، صص: ۱۲۷-۱۱۶
  ۹. میرسنجری، میرمهرداد، ۱۳۸۶، ضرورت توجه به میراث طبیعی در صنعت، روزنامه جام جم، سال هشتم، شماره ۲۱۳۲، صفحه ۱۴.
  10. Ashley, C; Roe, D; & Coodwin, H; 2001, Pro-poor Tourism Strategies: Making Tpurism Work for the poor, ODI, London.
  11. Gurung, G (no date) Ecotourism in the Annapurna Sanctuary in Nepal. Annapurna Sanctuary, Nepal.
  12. Higgins, B. (2000) Belize visitor survey 2000, A summary of interviews. Programme for Belize and The International Ecotourism Society.
  13. Janér, Ariane (2000) Brazil: Is the Sleeping Giant Waking Up to Ecotourism
  14. Niazmand, Maziar, 2002. Report on Attentance to The Asian Productivity Org,s Seminar on Ecotourism-Nepal.
  15. Proyecto PRA (2000) Ecoturismo: una alternativa para el desarrollo Proyecto PRA Boletin November, Lima, Peru.
  16. South African Tourism Board (1998) International Market Survay Swtistics. South African Tourism Board (unpublished), South Africa
  17. Southern Cross University, 2007. Getting Value From Reagonal Tourism, Dean Carson Head of the Centre for Regional Tourism dcarson@scu.edu.au
  18. Sport and Tourism Division Australian government (1999) Ecotourism Fact sheet 1999. Sport and Tourism Division Australian government, Canberra, Australia.
  19. W.T.O. 2002, National and Regional Tourism Methedologies and case studies, Routledge published.

۱. ابراهیمی، عبدالحمید، ۱۳۷۶. تاثیر صنعت جهانگردی بر متغیرهای اقتصادی، محیطی، فرهنگی و اجتماعی ایران، مجموعه مقالات نخستین همایش جهانگردی جمهوری اسلامی ایران، سازمان آزاد کیش، کیش، جلد اول
۲. احمدپور داریانی، محمود، ۱۳۸۴. کارآفرینی (تعاریف، نظریات، الگوها)، چاپ ششم. انتشارات شرکت پردیس ۵۷، ۳۰۰ صفحه
۳. انجمن طرفداران توسعه بندر انزلی، ۱۳۸۲، نگاهی نو بر چشم انداز صنعت گردشگری
۴. برابری، علی، ۱۳۸۵، بررسی نقش توریسم و اکوتوریسم در توسعه پایدار